

- Liturgie en het auteursrecht -

Deze Notitie ontstaan uit vragen uit de praktijk. Zijn er meer vragen, laat het dan weten, zodat dit stuk nog meer op uw praktijk kan worden afgestemd.

INHOUD

1. Inleiding
2. Kerkmuziek
 - i. Reproductierecht
 1. kadertekst: Artikel 17c Auteurswet
 - ii. Copyright
 1. kadertekst: Het nieuwe liedboek gebeamd
 2. kadertekst: 'Luab' in het nieuwe liedboek
 3. kadertekst: Boetes en zo
 4. kadertekst: Digitale liedbestanden van anderen overnemen
 - iii. Anders dan gemeentezang?
 - iv. In het kerkblad
3. Bijbel
4. Heidelbergse Catechismus
5. Afbeeldingen
6. Afspelen van geluidsdragers
7. You tube
8. Terugkijken via internet
9. Lees verder

Inleiding

Met de komst van de beamer lijkt het zo gemakkelijk: er zijn geen boekjes meer nodig, alles kan gebeamd worden.

In een kerkelijke praktijk waarin men niet langer uit één bundel zingt, maar uit een veelheid van bundels, of een keuze uit 'los' repertoire, lijkt de beamer ook een geweldige oplossing: alles binnen handbereik zonder dat de kerkgangers met een koffer vol bundels naar de kerk moeten, en tijdens de dienst in al die boekjes de weg kwijt raken.

Dit gemak heeft ook een andere kant. Met de aanschaf van een gedrukte bundel waren gelijk de rechten van auteurs en componisten verrekend. Via de uitgever kregen (en krijgen) zij het geld waar ze recht op hebben uitbetaald. De kerkgemeenschap zelf heeft een eenmalige grote uitgave,

bij de aanschaf van de bundels. Of, zoals gebruik in de kleine gereformeerde kerken, de kerkleden kopen hun eigen bundel (en in dat geval is het zicht op het totaalbedrag niet in beeld).

Maak je daarentegen gebruik van de beamer dan moet het anders geregeld worden. Uitgevers zorgen daarom in toenemende mate voor mogelijkheden. Dat is lang niet altijd gemakkelijk! Zij moeten daarvoor per lied toestemming hebben van de rechthebbende, of er moet met deze rechthebbende een regeling worden getroffen. Per lied kunnen er meerdere rechthebbenden zijn, voor de tekst en voor de melodie (en soms ook nog meer). Ook bij gedrukte gedrukte uitgaven zijn deze regeling nodig, maar toestemming voor opname in de gedrukte uitgave betekent niet automatisch ook toestemming voor digitale publicatie.

Wanneer je als kerkgemeenschap uit één bundel zingt, is het te overzien. Zing je uit meer dan één bundel, dan wordt het lastiger. Hoe meer bundels, hoe ingewikkelder. Hoe diverser het repertoire, hoe onoverzichtelijker.

De oplossing lijkt simpel: één instantie die alles regelt. De nuchterheid gebiedt echter te zeggen dat het zo simpelweg niet werkt! De materie is te complex, de belangen te divers. Eén regeling voor alles lijkt gemakkelijk, maar het lukt tot op heden niet om dat te realiseren.

Daarom is het eerste inzicht voor ieder die zich bezig houdt met beamen in relatie tot het auteursrecht:

Het gemak van de beamer brengt groot ongemak op het gebied van auteursrecht met zich mee.

In deze notitie houden we (zoveel als mogelijk) de actuele stand van zaken bij.

Verder wordt hier ook informatie over andere aspecten van auteursrecht en liturgie gegeven.

Kerkmuziek

Reproductierecht

Als er muziek tot klinken komt dan moeten daarvoor auteursrechten worden betaald. Dit heet reproductierecht. Kerkdiensten vormen echter een uitzondering op die regel. Dat wil zeggen: over kerkmuziek die in een kerkdienst tot klinken komt hoeven geen rechten te worden betaald. Deze uitzonderingsregel geldt alleen voor kerkdiensten en dan ook nog alleen voor die muziek die rechtstreeks met gemeentezang verbonden is, zoals de begeleiding, of ondersteuning door een cantorij/zanggroep. Zelfstandig spel of zelfstandige zang binnen de dienst valt er buiten. Gemeenteavonden, uitvoeringen in het kerkgebouw, sing-ins et cetera vallen er ook niet onder. Ook het laten horen van bestaande geluidsopnamen valt *niet* onder de uitzonderingsregel.

Copyright

Wat betreft bladmuziek: zodra dit op een of andere manier wordt uitgegeven/gekopieerd/vermenigvuldigd dat moeten de auteursrechten worden afgedragen. Daaronder valt dus ook het beamen. Voor de gkv-kerken geldt het volgende:

Artikel 17c Auteurswet

Als inbreuk op het auteursrecht op een werk van letterkunde of kunst wordt niet beschouwd de gemeentezang en de instrumentale begeleiding daarvan tijdens een eredienst.

‘Het nieuwe Liedboek gebeamd

De **enige legale manier** om liederen uit het nieuwe liedboek te beamen is: LiedboekOnline. Er zijn andere mogelijkheden in omloop, maar dat is niet de juiste route, hoe gemakkelijk het misschien ook is.

Bovendien stemmen tekst en notatie niet altijd overeen met die uit het nieuwe Liedboek.

- *Liedboek, zingen en bidden in huis en kerk* (Liedboek 2013): Beamen uitsluitend toegestaan met gebruikmaking van het speciale programma *Liedboek Online*. Er zijn diverse abonnementsvormen (voor ‘grootverbruikers’ én ‘kleinverbruikers’. Zie voor meer informatie <https://liedboek.liedbundels.nu/site/nl/home/Default.aspx>.
- *Liedboek voor de Kerken* (Liedboek 1973): Beamen uitsluitend toegestaan met gebruikmaking van een speciale beamuitgave. Dit beampakket bij het Liedboek is verschenen bij uitgeverij Boekencentrum te Zoetermeer. Zie verder www.boekencentrum.nl en dan verder via de zoekfunctie (zoekterm: *liedboek*). In de aanschafprijs van dit pakket zijn de rechten verrekend.
- *Gereformeerd Kerkboek*: Er is een digitale versie van het GK (2017) in voorbereiding. Het zal hetzelfde systeem zijn als Liedboek Online (zie hierboven). Zolang dit nog niet beschikbaar is, is het toegestaan zelf content te gebruiken in presentaties, liturgieboekjes en – bladen. Op het moment dat de materialen officieel digitaal beschikbaar zijn, is het de bedoeling dat de gebruikers op de juiste wijze een licentie afsluiten.
 - NOTA BENE (1): De psalmen die zijn overgenomen uit de ISK-berijming (‘liedboekberijming’) mogen alleen gebeamd worden via Liedboek-Online (zie hierboven). Het gaat om de volgende psalmen: 2, 7, 8, 12, 18, 28, 40, 41, 43, 50, 51, 57, 59, 64, 66, 70, 77, 85, 86, 88, 89, 90, 94, 99, 101, 102, 103, 104, 106, 108, 109, 112, 113, 114, 117, 118, 119, 121, 123, 125, 127, 129, 131, 137, 141, 143, 144 en 147.
 - NOTA BENE (2): Alle psalmen zijn in het nieuwe Geref. Kerkboek opgenomen met *nieuwe spellingsregels*. De teksten zoals ze in het oude Geref. Kerkboek stonden zijn daarmee verouderd. Dit geldt ook voor alle psalmen en gezangen in het nieuwe Liedboek (2013), ook daar zijn t.o.v. het oude Liedboek (1973) nieuwe spellingsregels toegepast.
 - NOTA BENE (2): via het beampakket van het *Liedboek voor de Kerken* (Liedboek 1973): 178, 184, 193, 204, 210, 214, 222, 230, 245, 246, 251, 253 en 258. Maar let op: dit is nog volgens de oude spelling!

‘Luab’ in het nieuwe Liedboek

30 liederen die in de lijst van Zwolle-Zuid 2008 staan, zijn inmiddels in het nieuwe liedboek opgenomen. Ze kunnen via Liedboek Online worden gebeamd.

De lijst is te vinden in de Handreiking bij het Liedboek, paragraaf 6.2c. De handreiking is te raadplegen via internet:

<http://www.steunpuntliturgie.gkv.nl/liederen/#overz>.

- *Liederen GS Zwolle-Zuid 2008*: De liederen uit verschillende bronnen ('Luek' en 'Luab') die de synode van Zwolle 2008 vrijgaf worden voorlopig niet gepubliceerd, niet in een boekje en niet digitaal. Van gemeenten die wel uit deze lijst met liederen willen zingen geldt dat ze zelf moeten zorgen voor voldoende legale exemplaren van het lied. In de Notitie Liederen en Gezangen, verkrijgbaar bij het Steunpunt Liturgie, is op p. 17 en verder de opsomming van deze liederen te vinden, en bij elk lied is vermeld uit welke bundel het afkomstig is (als dat van toepassing is). Op p. 22-23 staan de gegevens van die bundels vermeld, met daarbij hoeveel liederen er uit de betreffende bundel zijn overgenomen. Aan de hand daarvan kan een plaatselijke kerk bepalen of er wellicht een aantal exemplaren van een bundel moeten worden aangeschaft.
Van gezangen uit de bundel Tussentijds (c. 30) en de serie Zingend Geloven kunnen in de meeste gevallen de rechten geregeld worden via de uitgever, Kok. Contactgegevens: Uitgeverij Kok, Herculesplein 96 3584 AA Utrecht, 088 700 2600.

Boetes en zo?

Recent (2016/17) heeft een maker van kerkliederen (tekst én muziek) de kwestie van het kerklid en auteursrecht voor de rechter gebracht. In dit specifieke geval ging het om het publiceren van een van zijn liederen in kerkblad en op website. De rechter heeft de musicus/tekstschrijver in het gelijk gesteld en de kerk in kwestie een boete opgelegd.

- *Overige liederen*: Voor alle liederen buiten Liedboek en Geref. Kerkboek om geldt dat de kerken dit zelf moeten regelen. Doorgaans betekent dat: vooraf toestemming vragen aan de uitgever. Soms is het mogelijk om de rechten af te kopen; voor veel **repertoire van evangelicale herkomst** (en religieuze liederen rond 1900 zoals de bundel van Joh. de Heer) regelt CCLI dat (zie <https://nl.ccli.com/>). CCLI verzorgt ook www.songselect.com met een liederen van evangelicale signatuur.
- Liederen uit **Taizé** zie http://www.taize.fr/nl_article10326.html.
 - Zie ook de liederen uit Taizé in het Liedboek (via Liedboek Online): 16b, 62b, 66a, 95a, 103 1,e,g,h, 117d, 139d, 256, 338b, 417, 568a,b, 598, 681, 734, 874, 895, 900, 921, 1011,
- Liederen uit **Op Toonhoogte** (bundel HGJB): abonnement op *Op Toonhoogte Online*. Zie: <https://optoonhoogte.liedbundels.nu/site/nl/home/Default.aspx>
- Liederen uit **Hemelhoog** (recente versie *Evangelische Liedbundel*): abonnement op *Hemelhoog Online*. Zie <https://hemelhoog.liedbundels.nu/site/nl/home/Default.aspx>
- Liederen uit **Weerklank**: abonnement op *Weerklank Online*. Zie: <https://weerklank.liedbundels.nu/site/nl/home/Default.aspx>
- Liederen uit de bundels **Opwekking**: OPS Pro. Zie: <http://www.opwekking.nl/uitgaven/ops-pro>
- Voor **Psalmen voor Nu**: zie <http://www.psalmenvoornu.nl/rechten/>
- Voor de psalmberijming van **Levensliederen** zie: <http://www.levensliederen.net/> Via deze site zijn de teksten vrij te downloaden.

Zie verder ook: www.opkijken.nl/wiki/beamergebruik/hallo-1/

Anders dan gemeentezang?

Gemeentezang is vrij van auteursrechten maar andere muziek, die niet als gemeentezang ten gehore worden gebracht, dus niet. Als dit soort liederen worden gezongen, bijvoorbeeld

popliedjes, vallen ze wel onder het auteursrecht. Daarvoor moet dus toestemming worden gevraagd en worden betaald. De BUMA treedt ten aanzien van kerkdiensten niet handhavend op, dus er zal niet snel een rekening volgen als het toch gebeurt, maar individuele rechthebbenden zouden er wel werk van kunnen maken.

In het kerkblad

Als je een licentie hebt voor beamen dan wil dat niet zeggen dat het lied dus ook in het kerkblad mag worden gezet, bij een toelichting bijvoorbeeld, of als voorbereiding op de dienst. Publicatie in het kerkblad of op de website van de kerk is weer een aparte actie, waar dus ook weer speciaal toestemming voor moet worden gevraagd. Hetzelfde geldt overigens ook voor een kopie uit een bundel.

Ook het afdrukken van liederen in een orde van dienst is niet toegestaan. Onder het vorige liedboek werd dit oogluikend toegestaan. De Interkerkelijke stichting voor het kerklied was toen eigenaar van de meeste liederen en redeneerde dat kerken die al over het liedboek beschikten niet nog eens hoefden te betalen voor het incidenteel opnemen van liederen in orden van dienst. Maar bij het nieuwe liedboek ligt die situatie anders. De BV-liedboek heeft slechts een beperkt aantal liederen zelf in eigendom en kan daar dus niet meer vrij over beschikken. De hoofdregel is dus: geen andere publicaties zonder toestemming en vergoeding aan de eigenaar.

Bijbel

Teksten uit de Nieuwe Bijbelvertaling mogen overgenomen worden met daarbij de *vermelding* © Nieuwe Bijbelvertaling. Zie voor andere vertaling www.biblija.net ('richtlijnen voor het gebruik van teksten uit Nederlandse bijbelvertalingen').

Heidelbergse Catechismus

De rechten van de vertaling uit het Geref. Kerkboek liggen bij de GKv. Beamen is toegestaan.

Liedbestanden van anderen overnemen?

Via digitale mogelijkheden worden om liedbestanden gemakkelijk verspreid of beschikbaar gesteld. Gebruik maken van elkaars werk klinkt goed. Maar is het juist ten opzichte van de dichters, componisten en uitgevers? Controleer altijd of de auteursrechten geregeld zijn! Is dat niet te bewijzen, gebruik deze bestanden dan niet!

Stelregel:

De enige legale manier van beamen is via de door de uitgever aangeboden kanalen.

Besef:

Rekening houden met de rechten van auteurs, componisten en uitgevers heeft alles te maken met het 8ste gebod...

Afbeeldingen

beeldmateriaal

In principe rust op beeldmateriaal altijd auteursrecht. Voordat er gebeamd wordt moet de rechthebbende dus toestemming verlenen.

Rechtenvrijmateriaal is te vinden op:

- www.opkijken.nl - site van LuisterpostBralectah met video en audio van diverse activiteiten.
- www.preeksteun.nl (zie database; alleen voor deelnemers)
- <https://beeldbank.pkn.nl/> (zoeken op *zoekwoorden* of via 'navigatie', te zien bij de verschillende menuopties)
- <https://www.debijbel.nl/bijbelbasics> (van het Nederlands Bijbelgenootschap)

Afspelen van geluidsdragers

Het laten horen van cd's etc. rond en tijdens de kerkdienst is niet rechtenvrij. Het gaat hier om twee soorten rechten:

1. de auteursrechten; dit kan geregeld worden via de Buma
2. de rechten van de uitvoerenden; ook zij moeten toestemming geven en dit kan geregeld worden via de Sena

Meer informatie is te vinden in de brochures die hieronder onder 'Lees verder' worden genoemd.

You Tube

Of je filmpjes van You Tube rechtenvrij mag gebruiken hangt af van de inhoud. Een voorbeeld: een filmpje met beelden bij een lied. Klinkt het lied zelf op het filmpje dan is dat auteursrechtelijk beschermd. Wordt de tekst van het lied gebeamd, dan rusten er nog altijd rechten op de tekst (tenzij je dat geregeld hebt via Ccli bijv.). Gaat het alleen om beelden, dan moet je eerst nagaan of er rechten op die beelden berusten, van bijvoorbeeld een fotograaf, illustrator, kunstenaar et cetera.

In alle gevallen is het verstandig om uit te gaan van de stelregel: het mag niet, tenzij je kunt aantonen dat het wél mag.

Zie ook: <http://www.youtube.com/yt/copyright/nl/>

Terugkijken via internet

Het plaatsten van diensten op een website valt zowel onder het openbaar maken als het verveelvoudigen. Er wordt namelijk als het ware een tweede kopie van de harde schijf van de computer op de website geplaatst. De artikelen 13 en 14 Auteurswet zijn derhalve van overeenkomstige toepassing (zie artikel 12 lid 4).

Dit geldt dus de preek (auteursrecht ligt bij de predikant), liederen, gedichten, afbeeldingen etc. In principe geldt het ook de personen die in beeld komen, ook zij moeten toestemming hebben verleend. In voorkomende gevallen kan het ook de dienst als geheel gelden, namelijk als deze qua vorm en invulling als afzonderlijk 'totaalconcept' kan worden gezien.

Een uitzondering op deze regel is het terugkijken van een kerkdienst binnen een gesloten groep. Dat is van toepassing als kerkleden via een code de dienst kunnen terugzien.

NB: ook het beeldrecht speelt hier een rol. Vergelijk de uitspraak van het College Bescherming Persoonsgegevens, april 2015: *Ongevraagd beelden van een uitvaartdienst online zetten, is absoluut verboden.*
[Zie ND 15 april 2015]

Zie ook

- Speciale pagina over Kerkmuziek/Liturgie en het auteursrecht bij het Huis van de Kerkmuziek: <http://www.huisvandekerkmuziek.nl/78-inhoud/263-auteursrecht#start>

Lees verder

1. *Muziekgebruik Kerkelijke Groeperingen en Organisaties*. Brochure uitgegeven door Buma. Te raadplegen/downloaden via www.bumastemra.nl (zie onder : <http://www.bumastemra.nl/gebruikers/downloads/>). En ook:
2. *Auteursrecht en naburige rechten in de kerk*. Brochure uitgegeven door Bureau Juridische Zaken van de PKN. Te raadplegen/downloaden via www.pkn.nl → via zoekfunctie (zoekterm: auteursrechten).
3. *Muziekgebruik . Zo geregeld*. Brochure uitgegeven door Sena. Te raadplegen/downloaden via www.sena.nl/Sena/downloads (→ Brochure Muziekgebruik. Zo geregeld).

Meer informatie

Steunpunt liturgie
Anje de Heer, adviseur
Broederweg 15
8261 GS Kampen
038 4471710 (do-vr)
liturgie@gkv.nl
www.steunpuntliturgie.gkv.nl